

Executive summary

Van koppelaar tot knuffelaar

Onderzoek naar de gezondheids- en welzijnsstatus van konijnen in de Nederlandse gezelschapsdierensector.

Van koppelaar tot knuffelaar

Onderzoek naar de gezondheids- en welzijnsstatus
van konijnen in de Nederlandse
gezelschapsdierensector

Executive summary

D.J. Vink, C.M. Vinke, Y.R.A. van Zeeland

2018

Konijnen zijn de laatste decennia steeds populairder geworden als huisdier. Met 1.2 miljoen konijnen in Nederland staat het konijn samen met de hond en de kat in de top 3 van de populairste huisdiersoorten (RDA, 2006; Feiten & Cijfers, 2015).

Uit eerder onderzoek is gebleken dat een aanzienlijk aantal konijnen niet correct wordt gevoed en gehuisvest, leidend tot een diversiteit aan gezondheids- en welzijnsproblemen.

De gezondheids- en welzijnsproblemen, die voortvloeien uit een suboptimale huisvesting en voeding, leiden ertoe dat konijnen in gevangenschap gemiddeld slechts 4,5 jaar oud worden (Caneel et al., 2000; Schepers et al., 2009), terwijl sommige konijnenrassen in potentie wel 13 jaar kunnen worden (Altman en Dittmer, 1972). Bovendien belanden als gevolg van ondoordachte aankopen op jaarbasis grofweg zo'n 12.000 kleine zoogdieren (voornamelijk konijnen en cavia's) in asielen en/of opvangcentra (Vinke et al., 2011).

Eerder onderzoek heeft gekeken naar de gezondheids- en welzijnsstatus van diverse soorten gezelschapsdieren, echter niet specifiek naar die van het konijn. Daarom is het huidige onderzoek opgezet met het doel om de gezondheids- en welzijnsstatus van gezelschapskonijnen in Nederland over de volle breedte van de sector (en voor ieder afzonderlijk segment daarvan) in kaart te brengen. Tijdens de evaluatie is een vergelijking gemaakt met richtlijnen zoals die door het LICG in de huisdierenbijsluiters Konijn zijn opgenomen. Deze richtlijnen zijn opgesteld op basis van wetenschappelijk onderzoek en na raadplegen van specialisten en experts op het gebied van gezelschapskonijnen. In de meeste gevallen gaan deze richtlijnen de wettelijke eisen, zoals die zijn opgesteld voor bijvoorbeeld laboratorium- en vleeskonijnen, te boven. Dit heeft te maken met het doel dat de dieren in de gezelschapsdierensector dienen t.o.v. de dieren in voorgenoemde sectoren.

In de gezelschapsdierensector wordt gestreefd naar een optimalisatie van huisvesting, management, voeding en verzorging om de kansen te vergroten dat het dier zijn maximale levensverwachting bereikt, met andere woorden dat ons gezelschapsdier ook zo lang mogelijk ons gezelschapsdier kan zijn én blijven. Daarvoor dienen zowel bij de consument als in het gehele voortraject de leefomstandigheden zo optimaal mogelijk te zijn, aangezien condities op jonge leeftijd een nadelig effect kunnen hebben op de gezondheid of het gedrag van het dier op latere leeftijd. Hierbij valt o.a. te denken aan het belang van socialisatie met mensen in de vroege levensfase om de latere omgang met mensen te vergemakkelijken. Omwille van voorgenoemde redenen is daarom gekozen om tijdens dit onderzoek de - veelal meer royale - richtlijnen van de LICG voor het gezelschapskonijn als uitgangspunt te nemen.

Op de volgende pagina's van deze executive summary is een samenvatting van de meest belangrijke resultaten en conclusies van het uitgevoerde onderzoek te vinden.

1. Bedrijfsmatige fokkers (± 10 bedrijven)

Bedrijfsmatige fokkers van gezelschapskonijnen bleken lastig te benaderen en weinig bereid om informatie te delen met buitenstaanders, waardoor dit deel van de sector als weinig transparant is beoordeeld. Slechts van één fokker konden gegevens verzameld worden, gebaseerd op een telefonisch interview. Daaruit kwam naar voren dat de wijze waarop de konijnen gehuisvest, gevoed en verzorgd worden in grote lijnen overeenkomt met de wijze waarop konijnen in de commerciële vleeskonijnensector gehouden worden. Hoewel deze wijze van huisvesten voldoet aan de wettelijke minimumeisen, dient in acht genomen te worden dat deze konijnen een ander doel dienen (gezelschapskonijn vs. vleeskonijn) met consequenties zoals eerder beschreven. Op basis van de ontvangen informatie zijn een aantal potentiële knelpunten op het gebied van gezondheid en welzijn geïdentificeerd wanneer de LICG richtlijnen voor het gezelschapskonijn als uitgangspunt worden genomen:

- Het voeren van pellets in plaats van hooi als hoofdcomponent van het dieet, met als mogelijk gevolg een gebrek aan voedingsvezel, welke kan leiden tot o.a. gebits- en maagdarmproblemen.
- Gebruik van een stalen roostervloer i.c.m. kunststof mat, ten behoeve van hygiëne en voorkomen ziekten; een dergelijke ondergrond kan echter een risicofactor vormen voor ontwikkeling van zoolzweren.
- Individuele huisvesting op $<0.5 \text{ m}^2$ met zeer beperkte bewegings-, schuil- of keuzemogelijkheden, waardoor dieren sterk beperkt worden in de uitvoering van hun natuurlijke gedragspatronen (het konijn is een sociale diersoort en wordt gepredateerd door roofdieren; sociaal huisvesten en schuilplekken zijn dus van groot belang).

Hoewel gezondheidsproblemen naar zeggen van de fokkers zelf niet of nauwelijks gezien worden, was dit niet verifieerbaar middels objectieve informatie of observatie (bv. verkregen tijdens een locatiebezoek). Omdat verdere informatie over huisvesting, voeding en verzorging bij andere bedrijfsmatige fokkers ontbreekt, zijn geen conclusies te trekken over de welzijns- en gezondheidsstatus van konijnen in het segment van de bedrijfsmatige fokkers.

Om inzicht te verkrijgen in de daadwerkelijke welzijns- en gezondheidsstatus van bedrijfsmatig gefokte konijnen, en om bestaande en toekomstige beleid m.b.t. welzijns- en gezondheidsindicatoren te kunnen handhaven, is het verkrijgen van meer transparantie essentieel. Het geven van transparantie over productieprocessen aan de consument lijkt passend bij de huidige ontwikkelingen in andere houderijsectoren in onze maatschappij.

2. Hobbymatige fokkers (± 38.000 hobbymatige fokkers)

Via een enquête werden gegevens van 368 hobbymatige fokkers verzameld. Deze werden aangevuld met gegevens van een aantal locatiebezoeken.

Ook binnen het segment van de hobbymatige fokkers bleek gebrekkige transparantie een knelpunt. Dit heeft enerzijds te maken met een gesloten houding die een deel van de fokkers aanneemt richting externe partijen, maar anderzijds ook met de vrijblijvende (= niet wettelijk geregelde) registratie en gebrek aan controle en handhaving binnen dit segment.

Gelet op de LICG richtlijnen voor het houden van gezelschapskonijnen, geven de resultaten aan dat de gezondheid en het welzijn van de konijnen in dit segment in het gedrang kunnen komen door:

- Huisvesting: Veelal individuele huisvesting met zeer beperkte bewegings-, schuil- en/of keuzemogelijkheden welke konijnen beperken in hun natuurlijke gedragsrepertoire. Bijna 50% van de hobbymatige fokkers geven aan konijnen in hokken van 0.30 m² of kleiner te houden. Slechts 10% van alle konijnen heeft toegang tot een vrije uitloopruimte. 61% van de hobbymatige fokkers geeft aan hun konijnen geen mogelijkheid te bieden om te graven, en slechts 28% biedt verrijking aan. Slechts iets meer dan de helft van de hobbymatige fokkers huisvest konijnen samen met andere konijnen (in verband met mogelijke agressie tussen voedsters).
- Fokbeleid: één op de zes fokkers geeft abnormaliteiten aan de tanden aan als één van de meest geconstateerde gezondheidsproblemen. Aan dergelijke gebitsproblemen liggen vaak voedingsfouten en/of een genetische basis ten grondslag; indien de voeding van de konijnen op orde is (zoals op basis van de verstrekte gegevens het geval lijkt te zijn), wordt een genetische basis, door het fokken op kortschedelige rassen, aannemelijker.
- Euthanasiemethoden: de meerderheid van de fokkers geeft aan zelf konijnen te euthanaseren, vaak middels decapitatie of nekslag. De kwaliteit van de wijze waarop deze procedure wordt uitgevoerd, en de expertise van de persoon die de handeling uitvoert, zijn daarbij onvoldoende geborgd. Tijdens gesprekken met de hobbymatige fokkers zijn diverse aanwijzingen naar voren gekomen dat binnen de hobbyfokkerij ernstige misstanden aanwezig zijn. Bijvoorbeeld het zelfstandig doden van grote hoeveelheden pasgeboren konijnen met behulp van een knuppel. Volgens aanwijzingen van hobbymatige fokkers is dit vooral gebruikelijk bij zogenaamde 'tekeningfokkers', omdat de tekening en dus waarde voor schoonheidswedstrijden van een 'tekeningras' al snel na de geboorte zichtbaar is. Wij hebben deze anekdotische misstanden

niet kunnen verifiëren en niet kunnen ondersteunen met kwantitatieve gegevens.

Duidelijk wordt dat ook in dit segment meer transparantie essentieel is om het welzijn en de gezondheid van konijnen in kaart te kunnen brengen, om daardoor het welzijn en de gezondheid van de konijnen langdurig te kunnen waarborgen. Een striktere en duidelijke wet- en regelgeving kan aanknopingspunten bieden om handhaving en controle mogelijk te maken.

3. Handelaren (± 10 handelaren)

Gegevens van 4 handelaren werden verzameld door locatiebezoek en interviews (N=2) en enquêtes (N=2). Ook bij de handelaren werd een aantal knelpunten duidelijk. Slechts één van de deelnemende handelaren voert naast pellets ook hooi/gras. Drie handelaren houden de konijnen in hokken van 0.30 m² of kleiner. Konijnen hebben daarbij geen beschikking over schuilplekken, ontvangen geen verrijking, en worden óf solitair gehouden, óf met 8-10 konijnen in hokken van 0.3 m² of kleiner. Deze hokken worden meestal minder dan één keer per week schoongemaakt (ondanks de wisselende populatie dieren die zich in de hokken bevindt). Alhoewel het gaat om een relatief kort verblijf op locatie (veelal één tot enkele dagen), bestaat de mogelijkheid dat het welzijn en de gezondheid van konijnen in geding komt door:

- de relatief hoge konijnendichtheid en het mengen van konijnen van verschillende bronnen, welke potentieel kan leiden tot verhoogde infectierisico's (o.a. in het kader van coccidiose).
- wisselingen van omgeving, welke tot stress en daardoor verminderde weerstand kunnen leiden in een gevoelige populatie (jonge konijnen).
- voerwisselingen, die hun weerslag op de ontwikkelende darmflora kunnen hebben en potentieel kunnen leiden tot dysbacteriose en maagdarmstoornissen.

Hoewel verhoudingsgewijs meer ondernemers werden bereikt vergeleken met de bedrijfsmatige fokkers stuiten we als onderzoekers in dit segment op een vergelijkbare weerstand om informatie te delen en/of inzicht te geven in de leefomstandigheden van de dieren. Ook in dit segment zou verdere transparantie gewenst zijn, mede gelet op ontwikkelingen in de samenleving en de toenemende vraag naar meer transparantie over het traject dat een dier doorloopt van producent tot consument.

4. Winkels (detailhandel) (1559 dierenspecialzaken en 795 tuincentra)

Gegevens over de detailhandel zijn afkomstig uit enquêtes aangevuld met informatie van een aantal diepte-interviews, waarbij het aantal enquête respondenten opvallend laag was (N=25).

Op sommige punten werden duidelijke discrepanties geconstateerd tussen de resultaten verkregen middels de enquêtes en de bevindingen tijdens de locatiebezoeken. Hierdoor kan de betrouwbaarheid van de ingevulde gegevens in twijfel getrokken worden. Zo gaf rond de 90% van de winkels via de enquête aan tenminste één vorm van verrijking te geven, en hun konijnen sociaal te huisvesten. Tijdens de locatiebezoeken bleek dit percentage beduidend lager te liggen: slechts 72% bood verrijking aan, en in 48% van de bezochte winkels werden dieren ook solitair gehuisvest.

In de detailhandel lijkt er groter besef te ontstaan omtrent het houden van konijnen in lijn met welzijns- en gezondheidsbeleid voor gezelschapskonijnen. Dit blijkt onder meer uit de volgende ontwikkelingen:

- Via de overkoepelende branche organisatie (Dibevo) is enig inzicht verkregen in de omvang van dit segment, alsmede de handelsstromen van de konijnen. Bovendien worden initiatieven ontplooid om tot verbetering te komen (project Happy Konijn).
- Het aangeboden dieet sluit aan bij de huidige richtlijnen en adviezen van het LICG (vezelrijke voeding, voornamelijk gras en hooi met een beperkte hoeveelheid pellets of granenmix);
- Verrijking wordt in >70% van de winkels aangeboden, vnl. exploratiemogelijkheden (65 %) en zintuigelijke verrijking, bv. radio (54 %). Dit is aanzienlijk verbeterd ten opzichte van eerdere inventarisaties, echter dient wel de kanttekening geplaatst te worden dat het aantal respondenten laag is (en mogelijk een positieve bias geeft).

Niettemin zijn er ook in het segment detailhandel zaken die verdere aandacht behoeven:

- Bij 25% van de konijnen werd een vieze achterkant geconstateerd. Dit zou mogelijk het gevolg kunnen zijn van diarree ten gevolge van dieetveranderingen of coccidiose, hoewel nadere informatie hierover niet voorhanden is.
- De huisvesting in alle bezochte winkels was kleiner dan richtlijnen voor gezelschapskonijnen (LICG) voorschrijven: in bijna 50% van de winkels werden konijnen in hokken met een oppervlakte van 0.3 m² of kleiner gehouden. Hoewel in de dierenwinkel veelal jonge, groeiende dieren gehouden worden, die dientengevolge minder ruimte nodig hebben, bestaat het risico dat deze huisvesting het verkeerde beeld schetst richting toekomstige eigenaren.

- Slechts 1:3 winkels biedt een schuil- of terugtrekplek.
- >95% van de respondenten zegt konijnen sociaal te huisvesten, maar in de praktijk is dit slechts bij 60% het geval. Individuele huisvesting vond opvallend vaker plaats in onafhankelijke dierenspecialzaken t.o.v. zaken die deel uitmaken van een keten.
- Geen van de 128 bekeken konijnenverblijven die in winkels werden aangeboden voor de consument voldoen op zichzelf aan de minimumrichtlijnen van het LICG. Daarnaast bleek dat geen van de 127 bekeken voedingsproducten die in winkels werden aangeboden voor de consument alle voedingsstoffen te bevatten die door experts worden aangeraden. Bovenstaande producten voldoen enkel wanneer ze worden gecombineerd met aanvullende producten. Voldoende informatievoorziening hierover is daarom cruciaal.

Een opvallende constatering tijdens het onderzoek was dat een toenemend aantal winkels lijkt te stoppen met de verkoop van konijnen. Alhoewel de wijze van huisvesting in de winkels die wél konijnen verkopen beter lijkt aan te sluiten bij huidige richtlijnen voor gezelschapskonijnen, zou het besteden van aandacht aan eerder genoemde aandachtspunten (bv. vanuit de overkoepelende brancheorganisatie of ketens) een positief effect op de gezondheid en het welzijn van konijnen teweeg kunnen brengen. Gezien de voorbeeldfunctie die winkels hebben ten opzichte van de consument is transparantie over met name het voortraject (achtergrond van het dier), huisvesting, voeding en verzorging volgens huidige richtlijnen voor gezelschapsdieren essentieel (presentatie *best practice*), zodat kansen op een succesvol vervolgetraject bij de consument thuis worden gemaximaliseerd. Hierbij speelt de informatievoorziening en het aangeboden huisvestings- en voedingsassortiment een belangrijke rol. Ook hier kunnen overkoepelende brancheorganisaties en ketens een belangrijke voortrekkersrol in spelen.

5. Consumenten (1.2 miljoen consumenten)

Resultaten van het consumentenonderzoek is gebaseerd op enquêtes (N=3541) en locatiebezoeken en interviews (N=48). Locatiebezoeken en enquêtes vertoonden een overeenkomstig beeld. Ten opzichte van eerdere onderzoeken schetst het huidige onderzoek een duidelijk positiever beeld over de wijze waarop gezelschapsdieren in Nederland gehouden worden:

- Het aangeboden dieet sluit bij vrijwel 100% van de consumenten aan bij de huidige richtlijnen en adviezen van het LICG (vezelrijke voeding, voornamelijk gras en hooi met een beperkte hoeveelheid pellets of granenmix).
- Meer dan 2/3 van de respondenten huisvest de konijnen sociaal en

in verblijven groter dan aangegeven in de richtlijnen van het LICG; ca. 90% van de respondenten biedt daarbij toegang tot een vrije uitloopruimte, die in ongeveer de helft van de gevallen continu beschikbaar is en bij 98% van de respondenten tenminste 1 uur per dag. Slechts 5% van de consumenten huisvest konijnen in hokken van 0.30 m² of kleiner.

- >95% van de deelnemers biedt verrijking aan, met name in de vorm van knaagmogelijkheden (>80% van de respondenten); ook andere vormen van verrijking (tunnels, voerverrijking, exploratie- en graafmogelijkheden) worden in meer dan de helft van de gevallen aangeboden. Een schuilplaats is vrijwel altijd aanwezig.
- Het percentage dieren dat gevaccineerd wordt is opvallend hoog (70.7% vaccineert tegen RHDV, 53.9% tegen RHDV2, en 69.5% tegen myxomatose).
- De gemiddeld gerapporteerde levensverwachting van het konijn bij de consument is 6.7 jaar, wat aanzienlijk hoger is dan aangegeven in eerdere studies (4.2-4.5 jaar).

Bij de consument werd tijdens het onderzoek tevens aandacht besteed aan de mate van informatievoorziening voorafgaand aan de aanschaf van het konijn. Hoewel ca. 70% en 80% van de consumenten aangeven door het verkooppunt voldoende geïnformeerd te zijn over respectievelijk huisvesting en voeding, voelt slechts 15% van de consumenten zich voldoende geïnformeerd over de te verwachten kosten voor de verzorging of de dierenarts. Daarnaast geeft minder dan een derde aan voldoende geïnformeerd te zijn over de nodige tijdsinvestering in de verzorging. Dit zijn belangrijke onderwerpen om over te informeren om zo het aantal konijnen dat jaarlijks in opvangcentra belandt (ca. 12.000 kleine zoogdieren, voornamelijk konijnen en cavia's [Vinke et al., 2011]) te reduceren. Hier ligt een belangrijke rol voor de winkels, maar ook voor dierenartsen en andere instellingen zoals het LICG. Bovendien spelen deze partijen, en met name de detailhandel, een belangrijke rol in het voorkomen van impulsaankopen die t.o.v. eerder onderzoek in onveranderde mate lijken voor te komen (ca. één op vier à één op vijf van de gevallen).

6. Kinderboerderijen (± 550 kinderboerderijen)

De resultaten zijn gebaseerd op enquêtes (N=71) aangevuld met informatie uit een aantal locatiebezoeken en interviews (N=16).

Binnen dit segment waren de volgende trends waarneembaar:

- Alle kinderboerderijen voeren hooi/gras. Het aangeboden dieet sluit aan bij de huidige richtlijnen en adviezen van het LICG (vezelrijke voeding, voornamelijk gras en hooi met een beperkte hoeveelheid pellets of granenmix).

- Vijftien procent van de kinderboerderijen huisvest konijnen in hokken van 0.3 m² of kleiner, terwijl bij 45% van de deelnemende kinderboerderijen een deel van de konijnen kleiner gehuisvest wordt dan de LICG richtlijnen aangeven. Hoewel alle respondenten konijnen ook groter huisvesten (> 1.6 m²), en door 60% van de kinderboerderijen ook toegang geboden wordt tot een vrije uitloopruimte, blijft de beperkte ruimte die sommige konijnen ter beschikking hebben een aandachtspunt.
- Schuilgelegenheid en verrijking (waaronder knaag- en graafmogelijkheden) worden in >80% van de gevallen geboden.
- Sociale huisvesting wordt toegepast door 92% van de respondenten. Hoewel 41.3% van de kinderboerderij-konijnen soms solitair wordt gehuisvest (bv. tijdens quarantaine), wordt het merendeel van de dieren wél sociaal gehuisvest.
- De gemiddelde levensverwachting van konijnen binnen dit segment ligt op ca. 5 jaar (en dus iets boven de eerder gerapporteerde getallen ligt). Echter, binnen kinderboerderijen wordt een jaarlijkse uitval van ca. 10% gerapporteerd. Dit is het hoogst gerapporteerde uitvalspercentage van alle andere segmenten. Verder onderzoek naar de oorzaken voor dit hoge uitvalspercentage zou bij kunnen dragen aan het formuleren van verdere adviezen om dit uitvalspercentage terug te dringen (bv. vaccinatiebeleid of preventieve gezondheidszorg in geval van hoge sterfte door infectieziekten).

Samenvattend lijken de kinderboerderijen wat betreft het welzijn en de gezondheid van konijnen op de goede weg te zitten met verrijking, schuilmogelijkheden en sociale huisvesting. Indien de sector hierbij goed wordt ondersteund met informatie kan deze positief ingezette trend verder uitgebreid worden door middel van zelfregulatie. Uiteraard is het percentage te kleine hokken hierbij een aandachtspunt; tevens kunnen de oorzaken voor het hoge uitvalspercentage nader worden onderzocht.

7. Opvangcentra (± 140)

Resultaten zijn gebaseerd op enquêtes (N=67) en locatiebezoeken en interviews (N=17). Belangrijke positieve constatering, die tijdens de enquête en bedrijfsbezoeken gedaan werden, zijn:

- Het aangeboden dieet sluit aan bij de huidige richtlijnen en adviezen van het LICG: alle opvangcentra voeren vezelrijke voeding (gras en/of hooi) als hoofdbestanddeel, aangevuld met een beperkte hoeveelheid pellets of granenmix.
- Een schuilplaats en verrijking worden in >95% van de gevallen geboden, waarbij knaagmogelijkheden (84.6%), tunnels en buizen (74.4%) en exploratiemogelijkheden (69.2%) de voornaamste

vormen van verrijking zijn die worden aangeboden. Ook wordt in vrijwel alle opvangcentra een schuilmogelijkheid aangeboden.

- Het vaccinatiepercentage is zeer hoog (94.9% RHDV, 66.7% RHDV2, 89.7% myxomatose), waardoor het risico van verspreiding van belangrijke infectieziekten wordt tegengegaan.

Naast bovengenoemde positieve ontwikkelingen, is tevens een aantal belangrijke punten van aandacht bij de opvangcentra geïdentificeerd:

- Ca 6.3% uitval per jaar, wat hoger is dan de percentages gerapporteerd in de bedrijfsmatige segmenten (<5%). Mogelijk valt dit toe te schrijven aan de gezondheidsstatus van de konijnen die in opvangcentra aanwezig zijn: in het algemeen betreft het oudere dieren die mogelijk al kampten met gezondheidsproblemen voorafgaand aan de opname in de opvang.
- Bij 2/3 van de respondenten worden konijnen kleiner gehuisvest dan volgens de richtlijnen van het LICG; 24% van de opvangcentra huisvest konijnen daarbij in hokken van 0.3 m² of kleiner. Bij 53% van de opvangcentra hebben konijnen daarbij wel (tijdelijke) toegang tot een vrije uitloopruimte.
- Hoewel 86% van de opvangcentra aangeeft hun konijnen sociaal te huisvesten, blijkt dit tijdens de locatiebezoeken in slechts 52% van de gevallen zo te zijn. Bij 95% van de centra is sprake van individuele huisvesting, waarbij gemiddeld 2/3 van de konijnen solitair is gehuisvest. Dit kan in veel gevallen teruggevoerd worden op noodzaak tot individuele huisvesting tijdens de quarantaine periode, gezondheidsproblemen van de aangebrachte dieren en/of problemen tijdens het koppelen van volwassen dieren.

Samenvattend lijken de opvangcentra wat betreft het welzijn en de gezondheid van konijnen op de goede weg te zitten wat betreft voeding en verrijking. Er moet rekening mee worden gehouden dat nogal wat konijnen die worden binnengebracht bij opvangcentra ziek en/of verwaarloosd zijn door de consument. Dit probleem vraagt daarom een primaire aanpak op het niveau van de consument, waarbij goede informatievoorziening, en het voorkomen van impulsaankopen belangrijke aanknopingspunten bieden om te voorkomen dat dieren in een later stadium (al dan niet in suboptimale conditie) terecht komen in een opvangcentrum.

Aandachtspunten voor de opvangcentra zelf zitten rondom de grootte van de huisvestingsystemen en sociale huisvesting. Hier zou heel specifiek nog verder moeten worden gekeken wat de oorzaken hiervan zijn. Deze primaire oorzaken geven ook de oplossingsrichtingen. Mochten er financiële overwegingen gelden voor het solitair huisvesten van een aanzienlijk percentage dieren dan geldt geldelijke ondersteuning als advies. Een meer gedetailleerde inventarisatie, waarbij onderlinge samenwerking en communicatie een vereiste is, is daarbij de eerste stap naar oplossingen.